จุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชา

A Beginning of the History of Cambodia

ธิบดี บัวคำศรี
Thibodi BuaKamsri

บทคัดย่อ

งานเขียนประวัติศาสตร์เป็นประเภทหนึ่งของวรรณกรรม นักประวัติศาสตร์จึงคือ นักเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีต เรื่องเหล่านั้นเริ่มต้นที่จุดเริ่มเรื่องตามมาด้วยท้องเรื่องและจบลงที่ตอนจบ การเปลี่ยนแปลงส่วนใดส่วนหนึ่งของเรื่องจะส่งผลต่อเรื่องโดยรวม

บทความนี้จะศึกษาการเปลี่ยนไปของจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาที่มาในงานเขียนประวัติศาสตร์แบบจารีตและสมัยใหม่ และจะพยายามอธิบายเหตุของการเปลี่ยนไปนั้น

โดยสรุป การเปลี่ยนไปของจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชามีความคิดเรื่องประวัติศาสตร์อันยาวนานซึ่งเชื่อถือได้เป็นตัวกำหนด ด้วยกรอบโครงความคิดนี้ ชาวเขมรจึงเป็นผู้ทรงสิทธิโดยธรรมอันแท้จริงของโคกโธลกซึ่งคือ ประเทศกัมพูชาในทุกวันนี้ สร้างและสั่งสมชาติอันเรืองโรจน์กับทั้งอารยธรรมอันสูงส่งด้วยตนเอง

Abstract

Historical writing is a kind of literary work. Historians are story tellers who narrate a story that happened in the past. They start the story with a beginning, followed by the middle, and finish it with an ending. Changing any part of the story will affect the entire story.

This article aims to study the beginning of the history of Cambodia. The historical writings that I chose to examine are both traditional and modern works, such as Rajabangsavatar (Royal Chronicles), historique books, and textbooks. Changes in the beginning will be indicated by the date of composition and compilation, and I will try to discuss the causes of these changes. The goal of this paper is to compare Thai and Laos versions of changing the beginning of history.

I will try to show that changing the beginning of the history of Cambodia, as well as that of Thailand and Laos, was determined by the sense of a believable long history. Possessing the longer history based on scientific evidence means Cambodians became the true and legitimate owners of the land of Kok Thlok, or present day Cambodia, and thereby developed the glorious nation and high civilization by themselves.

ก่อนเข้าเรื่อง

งานเขียนประวัติศาสตร์ (historical writings) เป็นงานวรรณกรรม (literary works) ประเภทหนึ่งซึ่งเล่า (narrate) เรื่อง (story) ที่เกิดขึ้นในอดีต ด้วยการนำเรื่องหลายเรื่องมาลำดับเข้า เป็นเรื่องเดียวกัน โดยกำหนดให้มี จุดเริ่ม (a beginning) ตอนกลาง (a middle) และตอนจบ (an end) ของเรื่อง และสร้างความสัมพันธ์ของเรื่องเหล่านั้นซึ่งอาจจะทำโดยใช้ลำดับเวลาหรือด้วยการสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผล หรือด้วยวิธีการอื่นๆ โดยมีจุดมุ่งหมายคือเพื่อให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านเข้าใจเรื่องนั้น

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

วิธีการอย่างนี้คือ การผูกเรื่อง/การวางโครงเรื่อง (emplotment) และลำดับของเรื่องนั้นก็คือ โครงเรื่อง (plot) (White, 1983) โครงเรื่องทำให้เรื่องที่ถูกผูกเข้าด้วยกันนั้นแสดงความหมายขึ้นมา และเป็นตัวกำกับให้เรื่องดำเนินไป "การเปลี่ยนโครงเรื่องจึงทำให้เรื่องเปลี่ยนไปด้วย

อย่างไรก็ดี นอกจากโครงเรื่องแล้ว เรื่องที่ถูกเลือกมา ลำดับเข้าด้วยกันก็ทำให้เรื่องโดยรวมเปลี่ยนไปเช่นกัน ไม่ว่าเรื่องนั้นจะเป็นจุดเริ่ม ตอนกลาง หรือตอนจบของเรื่อง หมายความว่านอกจากโครงเรื่องจะกำกับการดำเนินเรื่องแล้ว เรื่องเองก็กำหนดโครงเรื่องด้วยเช่นกัน

จุดเริ่มเรื่องมีความสำคัญกับเรื่องโดยรวม การเปลี่ยนจุดเริ่มเรื่องจะทำให้การดำเนินเรื่อง ความหมายของเรื่อง รวมทั้งโครงเรื่องเปลี่ยนไป

งานเขียนประวัติศาสตร์กัมพูชามีจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนไปในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งสัมพันธ์กับความเปลี่ยนไปของสังคม บทความนี้จะให้ความสนใจกับจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาในงานเขียนประวัติศาสตร์ ทั้งที่เป็นงานเขียนประวัติศาสตร์สมัยจารีต (a traditional historical writings) และงานเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่ (a modern historical writings) โดยจะพิจารณาในประเด็นความเปลี่ยนไปของการเริ่มต้นประวัติศาสตร์ในงานเขียนประวัติศาสตร์ในแต่ละช่วงสมัย นอกจากนี้จะพยายามอธิบายเหตุของความเปลี่ยนไปนั้น และท้ายที่สุดเป็นข้อสังเกตเชิงเปรียบเทียบกับการเปลี่ยนจุดเริ่มประวัติศาสตร์ในกรณีของไทยและลาว

บทความนี้จะยังไม่ให้ความสนใจอย่างจริงจังกับ โครงเรื่อง และการผูกเรื่อง/การวางโครงเรื่องแต่การกล่าวถึงจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์นี้เป็นส่วนที่จะนำไปสู่การกล่าวถึงเรื่องดังกล่าว ในงานอีกชิ้นหนึ่ง

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 3/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

การเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนไป

จุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาที่เก่าที่สุดพบได้ใน *พระราชพงศาวดารเขมรของเจ้ารามาธิบดีถวาย* หรืออย่างที่เรียกกันโดยลำลองว่า *ฉบับนักองค์เอง* ซึ่งเรียบเรียงขึ้นเมื่อ ค.ศ.1796 และเป็นพงศาวดารเขมรฉบับที่เก่าที่สุดเท่าที่ค้นพบในปัจจุบัน ความแรกสุดที่มาในพงศาวดารฉบับนี้คือ

> ◉ *ศักราช 1268 ปีจออัฐศก สมเดจ์พระมหานิภารเสวยราชสมบัติพระนครศรีโสทรราชธานี ทรงพระราชสั้ทธาทำนุบำรุงพระสาศหนาคะณะนั้นสมเดจ์พระรามาธิบดีผู้เปนพระราชบุตร สมเดจ์พระมหาจักรพัทตราธิราช ได้เสวยราชสมบัติกรุงพระนครศรีอยุทธยา สมเดจ์พระรามาธิบดีมีพระราชโองการตรัสให้เจ้าไส้เทวดา จำทูลพระราชสารเปนทางพระราชไม้ตรี มายังกรุงกำภูชา ธิบดี สมเดจ์พระมหานิภารหมิไว้พระทัย ให้จับเจ้าไส้เจ้าเทวดาฆ่าเสีย ครั้นอยู่มา 5 ปี สมเดจ์พระมหานิภารสวรรณคต พระยาติวงษเสนาบดีแต่งการพระบรมศพถวายพระเพลึงแล้ว นักพระไถลผู้เปนน้องเขยได้เสวยราชสมบัติ*
>
> (พงศาวดารเขมรฉบับนักองค์เอง, 2539: 162.)

พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรรเพชญ (โนง) ซึ่งเรียบเรียงใน ค.ศ.1818 และ *โรบาลกสัตร* (Robal khsat) ที่เรียบเรียงใน ค.ศ.1866 ก็เริ่มต้นความที่แผ่นดินสมเด็จเสด็จพระเจ้าบรมนิพันธบท/พระบรมนิพพานบาท ซึ่งเป็นพระองค์เดียวกันกับที่ *พงศาวดารฉบับนักองค์เอง* (1796) เรียกว่าสมเดจ์พระมหานิภาร โดย *พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรรเพชญ (โนง)* (1818) เริ่มเรื่องว่า

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 4/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

> *ครั้งแผ่นดินสมเด็จเสด็จพระเจ้าบรมนิพันธบท พระองค์ทรงราชย์อยู่ในพระนครหลวง เมื่อจุลศักราช 708 ศกปีจอนักษัตร ทัศมีดิถีบุษยมาสาพุฒาวาระสารศัพทมโหรติง ในสมเด็จบรมนาถบพิตรตั้งแต่พระองค์ทรงราชย์ ลุศักราช 712 ศกปีขาลนักษัตรได้ 5 ปี พระองค์สุรคต ลุเลิกพระศพเสร็จแล้ว จึงพระบรมลำพงราชาผู้เป็นพระราชบุตรเป็นประถมเถลิงทรงราชย์อยู่ในพระนครหลวงในปีขาลนั้น*
>
> (พงศาวดารเขมร, 2506: 191.)

และ *โรบาลกสัตร* (1866) ว่า

> *กาลราชย์สมเด็จพระรา(ช)โองการพระบรมนิพพานบาท p.g. เสวยราชย์(อยู่) อังกอร์ เมื่อใน ศักราช 1268 ปีจอ ลุ 1272 ปีขาล เป็นคำรบปี 5 P.g. สุรคต ลุเลิกพระศพเสร็จแล้ว จึงสมเด็จพระสิทธานซึ่งเป็นพระอนุชขึ้นครองราชย์สนองสมเด็จพระเรียมอยู่ในปีขาลนี้เอง*
>
> (Vickery, 1977b: 8–9.)

การเริ่มเรื่องจะแปลกไปเมื่อมาถึง *พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา* ซึ่งเรียบเรียงขึ้นในราวทศวรรษที่ 1860 หรืออย่างช้าที่สุดคือในครึ่งแรกของทศวรรษที่ 1870 ประวัติศาสตร์กัมพูชาในพงศาวดารฉบับนี้เริ่มด้วยเรื่องที่ไปไกลเกินกว่าแผ่นดินสมเดจ์พระมหานิภาร/สมเด็จเสด็จพระเจ้าบรมนิพันธบท/พระบรมนิพพานบาท กล่าวคือ ย้อนความไปไกลถึงครั้งพุทธกาลด้วยการเริ่มเรื่องที่พุทธทำนายดังว่า

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 5/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

เอกุสมึ สมเย, ณ กาลสมัยวันหนึ่งนั้น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเป็นมกุฎภพไตรศาสตรา จริยวงษ์ทรงพระชนมวรรษา 80 ปี ใกล้กำหนดจะเสด็จพระนิพพาน มีพระอุตสาหะมิได้ขาดเสด็จประทักษิณาเกาะชมพูทวีป ตามชายฝั่งมหาสมุทรกับพระอานนทเถรตามเสด็จพระราชดำเนินมาถึงเกาะใหญ่หนึ่ง มีต้นทลอกขึ้นกลางเกาะมีกิ่งก้านสาขางอกงามน่าชม ใต้ต้นทลอกนั้นมีช่องเป็นโพรงสำหรับเสด็จภุชงค์นาคราชซึ่งมักนำนาคนางภักดีศรีบริวารมาประพาสให้สำราญพระทัย ที่แผ่นดินนั้นก็เรียบเสมอกัน บนกิ่งทลอกนั้นมีตะกวดตัวหนึ่งอาศัยเป็นที่ลำเนาไปมาหากินอยู่ที่นั้นมิได้ขาด

(ព្រះរាជពង្សាវតារខ្មែរព្រះមហាក្សត្រសោយរាជ្យ សម្ព្ធ
ក្នុងក្រុងកម្ពុជាធិបតីជាលំដាប់រៀងមក (n.d.): 1.)

การเริ่มเรื่องด้วยพุทธทำนายตามแบบ *พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา* (ราว 1860s ถึงครึ่งแรกของ 1870s) จะพบได้อีกใน *พงศาวดารฉบับพระองค์นพรัตน์* ซึ่งเรียบเรียงสำเร็จใน ค.ศ.1878 ดังที่ว่า

กาลนั้นองค์สมเด็จพระมหากรุณาธิคุณอนนตญาณ พระองค์เสด็จได้โปรดหัญญสัตว์ในโลกย์นี้พระชนม์ใกล้ถ้วนได้ 80 พระวรรษา พระองค์ทรงได้เข้าพระบรมนิพพาน พระองค์เสด็จย่างพระราชดำเนินประทักษิณเกาะชมพูทวีปตามชายฝั่งมหาสาครแต่สองคนกับพระมหาอนนทมาถึงเกาะ 1 ใหญ่ มีต้นทลอกขึ้นกลางเกาะ ฝ่ายต้นทลอกนั้นประกอบด้วยกิ่งสาขามีรูเป็นโพรงของเสด็จนาค เคยนำบริวารขึ้นมาเล่นเป็นปรกติ ที่ดินนั้นก็เรียบเสมอกันอุปมาดุจแผ่น

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 6/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

กลอง ฝ่ายบนต้นทลอกนั้นมีสัตว์ตระกวด 1 ซึ่งพึ่งพักสำนักอาไศรยอยู่เป็นสถาน

(หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2460: 2–3.) [1]

ขณะที่ *Histoire du Cambodge* ของ อาเดมารด์ เลอแคลร์ (Adhemard Leclere) พิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ.1914 เริ่มเรื่องว่า

ชาวจีน, รู้จักอินโดจีนตั้งแต่ 2,000 ปีก่อน, ซึ่งในขณะนั้นเป็นนักเดินเรือที่เดินทางมายังชายฝั่งแถบนี้อยู่บ่อยครั้ง, เรียก [ดินแดนนั้นว่า] ฟู–นัน, บางทีก็ว่า โป–นัน, ทั้งหมดของที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงซึ่งอยู่ตอนในจนถึงทะเลทางตอนใต้. แต่ดูเหมือนจะปรากฏชัดเจนว่าชื่อที่ชาวจีนเรียกนี้จะไม่เป็นที่รู้จักของพวกชาวป่าชาวเขาหรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

---

[1] ดูเทียบกับ ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณแปลใหม่ (2550: 5) ที่ว่า "๏ เมื่อได้จัดการรวบรวมเรื่องราวราวพระราชพงษาวดาร ซึ่งมีอยู่ ณ ที่ต่างๆ มาติดต่อพอได้ความดังกล่าวแล้ว จึงตั้งต้นดำเนินข้อความในเรื่องพระพุทธทำนายต่อไปนี้
ปางนั้นองค์สมเด็จพระมหากรุณาธิคุณอนนตญาณ พระองค์ได้เสด็จมาทรงโปรดบรรดาหัญญะสัตว์ในโลกนี้ พระชนมายุจวนครบถ้วนได้ 80 พระวรรษา ซึ่งเปนกาลใกล้ชิดที่พระองค์จะเสด็จเข้าสู่พระบรมนฤพาน ได้เสด็จพระราชดำเนินกระทำทักษิณาวัฏแห่งเกาะชมพูทวีป เลียบตามฝั่งมหาสาคร แต่ 2 พระองค์กับพระมหา-อานนทเถรเท่านั้น สมัยหนึ่งได้เสด็จมาบรรลุถึงเกาะใหญ่เกาะหนึ่ง ในกลางเกาะนั้นมีต้นหมัน (ต้นทะโลก) ขึ้นอยู่ต้นหนึ่ง ต้นหมันนี้ใหญ่โตประกอบด้วยกิ่งก้านสาขา มีโพรงในลำต้นคือ เปนโพรงของพระยานาค เคยนำบริวารขึ้นมาประพาศเล่นเปนปรกติกาล ณสถานที่นั้น พื้นแผ่นดินเรียบราบเกลี้ยงเกลาดังน่ากลอง ส่วนบนต้นหมันนั้น มีสัตว์ตะกวดตัวหนึ่งสำนักอยู่เปนที่อาไศรยแห่งตน"

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 7/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

ถ้าเชื่อตามชาวกัมพูชาและและเรื่องเพรงที่บันทึกไว้, พวกที่อาศัยอยู่ในดินแดนนี้เรียก [ดินแดนนี้] ว่า โคก–ทลอก, ดินแดนแห่งทลอก (ไม้ยืนต้น) ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของกัมพูชาในปัจจุบัน.

หลังจากนั้นนานมาก็เรียกชื่อว่า ชฺรกแขฺมร์, «ประเทศของชาวเขมร», ภายหลังมาเรียกว่า กัมปูเจีย (สันสกฤตว่า กมฺวุชา), ชื่อที่เลือกแล้วโดยผู้พิชิตและชาวอินดูผู้นำอารยธรรมมาให้.

(Leclere, 1914: 19.) [2]

ส่วน *พงศาวดารฉบับจวน* ซึ่งเรียบเรียงสำเร็จในทศวรรษที่ 1930 เริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาด้วยพุทธทำนาย ดังว่า

เอกฺสมึ สมเย, วันหนึ่ง, สมเด็จพระมหามุนีเป็นเจ้า, ก่อนจะมีพระชนม์ 80 ปีบริบูรณ์, ทรง อุตสาหะโดยไม่หยุดหย่อน, เสด็จพระราชดำเนินชมพูทวีปและชายฝั่งตลอดจนมหาสมุทรโดยลำดับ, มีพระอานนท์ตามเสด็จ. พระพุทธองค์สำเร็จซึ่งการเดินทางเมื่อถึงเกาะแห่งหนึ่งมีต้นทลอกขึ้นอยู่ตรงกลางมีกิ่งก้านสาขาแตกแขนงออกไป, เขียวและเป็นพุ่มหนา. ด้านล่างของต้นทลอกนั้น, ที่นั่นมีโพรงหนึ่งลึกลงไป, เป็นสถานซึ่งภุชงคนาคราชใช้เป็นที่สำราญของข้าราชบริพารอยู่เป็นประจำ. พื้นผิวของดินแดนนั้นเป็นเหมือนกับที่ราบเรียบ. บนต้นทลอกนั้น, เป็นที่พำนักของตะกวดตัวหนึ่ง.

(Chroniques Royales du Cambodge (des origines légendaires jasqu'à Paramaraja 1er), 1984: 27.)

---

[2] *Histoire du Cambodge* มีฉบับแปลภาษาเขมรซึ่งตีพิมพ์ใน ค.ศ.2005 (ยู๊เกร, 2005) และดูเทียบความตอนต้นเรื่องประวัติศาสตร์ในฉบับแปลภาษาเขมรได้ใน ยู๊เกร,2005: 15.

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 8/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

ใน ค.ศ.1952 กระทรวงศึกษาธิการได้พิมพ์หนังสือออกมาเล่มหนึ่ง คือ *พงศาวดารของประเทศกัมพูชา* หนังสือเล่มนี้เริ่มเรื่องต้นประวัติศาสตร์ด้วยการกล่าวถึง "กำเนิดของประเทศกัมพูชา" ดังความว่า

> *ครั้งนั้นนานมากนักมาแล้ว บริเวณนครกัมพูชากับเมืองญวนโกซังซีนทุกวันนี้ ล้วนแต่เป็นน้ำทะเล ฝ่ายอ่าวนั้นข้างตะวันออกจดทิวเขาเมืองญวนอันนาม ข้างเหนือจดทิวพนมดองเร็ก ข้างตะวันตกจดทิวพนมกำจาย ฯ อยู่ในอ่าวนั้นมีเกาะเป็นอันมาก และแม่น้ำ แม่โขงคือแม่น้ำธมไหลนำดินมาทับถมอ่าวนั้นในปีหนึ่งๆ เป็นอันมากพ้นคณนา ดังนี้อ่าวนั้นก็มีดินถมทีละน้อย แล้วดินที่จับเป็นก้อนๆ นั้นก็งอกออกไป ดังนี้แล้ว กำเนิดนครกัมพูชากับเมืองญวนโกซังซีน ทุกวันนี้ คือ แรกนั้นเกิดนครกัมพูชา แล้ว [จึงเกิด] เมืองโกซังซีน ฯ ส่วนภูเขาที่เห็นอยู่กลางที่ราบทุกวันนี้คือเกาะเก่าๆ ที่มีอยู่ในอ่าวนั้น*
>
> (ពង្សាវតារនៃប្រទេសកម្ពុជា, 1952: 5–6.)

ความข้างต้นนี้เป็นเนื้อความเดียวกันกับที่เล่าไว้ใน *ราชพงศาวดารของกรุงกัมพูชา* ของ โร. โกวิท (1969: 5–6) ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกในทศวรรษที่ 1950 หลังการตีพิมพ์ *พงศาวดารของประเทศกัมพูชา* ขณะที่ *ประวัติศาสตร์เขมร ภาค 1 (ตั้งแต่ต้นจนถึงการละทิ้งกรุงนคร)* ของ ตรึง เงีย ซึ่งใช้เป็นแบบเรียนสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา พิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ.1973 กล่าวถึงจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาไว้ว่า

I – ประวัติแผ่นดินเขมร .–

การศึกษายุคก่อนประวัติศาสตร์เขมรทำให้เรารู้อย่างถูกต้องเกี่ยวกับอายุกาลของแผ่นดินเขมรซึ่งมีประวัติเกี่ยวข้องกับเอเชีย

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 9/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

อาคเนย์ทั้งมวล ฯ อย่างไรก็ตาม เราได้รู้ว่าในต้นยุคที่ 1 ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ได้พบกับการที่แผ่นกาเลโดนเยียง (Plissement calédonien) และแผ่นไอซินเยียง (Plisswment hercynien) ซึ่งทำให้แตกผุดเกิดเป็นที่ภูเขากับเนินเขาที่ราบต่าง ๆ อยู่ทั่วไปในประเทศเขมรทุกวันนี้ฯ

.....

II – ยุคก่อนประวัติศาสตร์ของเขมร .–

แล้วแผ่นดินเขมรซึ่งมีประวัติดุจเล่ามาข้างบนนี้ มีมนุษย์มาอยู่อาศัยตั้งแต่เมื่อไร ? แล้วการอยู่อาศัยในสมัยก่อนนั้นมีลักษณะอย่างไรบ้าง ?

ก. – แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ .–

จำเพาะปัญหานี้ ผู้รู้ทางเรื่องก่อนประวัติศาสตร์กล่าวว่าเรื่องก่อนประวัติศาสตร์ของเขมรยังไม่รู้อย่างแน่ชัด เพราะการศึกษาค้นคว้าในเรื่องนี้ยังไม่ทันได้กระทำอย่างต่อเนื่องเลย ฯ จำเพาะยุคหินแตก เขาพบเห็นร่องรอยอยู่บ้าง ฯ ใน ปี 1963 ท่าน E. Saurin ได้ค้นพบก้อนหินกระเทาะในแถบแม่น้ำโขง อยู่ระหว่างเขตสตึงแตรงกับเขตกรอแจะ ฯ หลังจากนั้นก็มีวัตถุอื่น ๆ อีกที่ทำจากหินกระเทาะที่ถูกพบเห็นอยู่ในตำบลพระนครด้วย

(ᨡᨾᩋᨦ ᨿᩣ 1973: 35–37.)

การเปลี่ยนแปลงจุดเริ่มประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงข้างต้นนั้น มีจุดร่วมกันประการหนึ่งคือ เรื่องที่ถูกหยิบขึ้นมาเป็นจุดเริ่มจะย้อนอดีตให้กลับไปไกลกว่าที่เคยเป็นมา แต่ก็ต่างกันในประเด็นที่มาของจุดเริ่มนั้น ซึ่งมีทั้งที่มา

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 10/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

จากเรื่องเล่าแบบที่เรียกว่าเรื่องเพรง (រឿងព្រេង) [3] หรือตำนาน (legend) เรื่องพุทธทำนายซึ่งมีฐานอยู่บนคติความเชื่อแบบพุทธเถรวาทลังกาวงศ์ และเรื่องทางธรณีวิทยาและโบราณคดีซึ่งมีวิทยาศาสตร์เป็นฐานคติ

เหตุของการเปลี่ยนจุดเริ่มประวัติศาสตร์คืออะไรเป็นประเด็นที่จะอภิปรายในลำดับถัดไป

การเปลี่ยนไปของจุดเริ่มประวัติศาสตร์

ใน ค.ศ.1796 สมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีแห่งกรุงกัมพูชาธิบดี [4] ถวาย *พงศาวดารฉบับ นักองค์เอง* เข้ามาราชสำนักกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แปลเป็นภาษาไทยและเก็บรักษาไว้ ณ หอหลวง (พงศาวดารเขมรฉบับนักองค์เอง, 2539: 162)

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2506: 144) ทรงสันนิษฐานในเรื่องการได้มาซึ่งพงศาวดารฉบับนี้ไว้ว่า

---

[3] คำว่า *เพรง* ในภาษาไทยแปลว่า ก่อน, เก่า ความหมายตรงกับคำว่า *ព្រេង* ซึ่งแปลว่า โบราณ, นานมาแล้ว คำว่า *ព្រេង* นี้ถ่ายถอดอักษรได้ว่า *เพรง* ออกเสียงว่า *เปรง*

[4] เอกสารฝ่ายกัมพูชาระบุปีครองราชย์ของสมเด็จพระนารายณ์รามาองค์เองไว้ว่าทรงครองราชย์ใน ค.ศ.1779–1796 โดยในระหว่าง ค.ศ.1783–1794 นั้น สมเด็จพระนารายณ์รามาองค์เองเสด็จเข้ามาประทับ ณ กรุงเทพฯ ก่อนที่จะเสด็จกลับไปทรงราชย์ ณ กรุงอุดงค์ใน ค.ศ.1794 ตรงกับที่เอกสารฝ่ายไทยกล่าวว่าพระบาท สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงอภิเษกพระองค์เองให้ออกไปครองกรุงกัมพูชาธิบดี ใน ค.ศ.1794 ก่อนจะเสด็จสุรคตใน ค.ศ.1796 (ตรงกับ ปีขาล จ.ศ.1156 (พ.ศ.2337)) (ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา ฉบับหอพระสมุด วชิรญาณแปลใหม่, 2550: 163–177. และ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2539: 160.)

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 11/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

> *ในเวลานั้นหนังสือพงศาวดารเขมรจะไม่มีฉบับที่ดีอยู่ในกรุงเทพฯ เมื่ออภิเษกสมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีออกไปครองเมือง เห็นจะมีรับสั่งออกไปให้สืบหาหนังสือพงศาวดารเขมรส่งเข้ามาถวาย ในเวลานั้นกรุงกัมพูชาก็กำลังยับเยิน ด้วยถูกข้าศึกภายนอกเข้าไปตีและเกิดเหตุจลาจลภายใน ติดต่อกันมากว่า 20 ปี สมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีเที่ยวสืบเสาะ หาหนังสือพงศาวดารจึงได้แต่ฉบับนี้มาถวาย เป็นฉบับอย่างย่อและข้อความไม่ถูกต้อง แต่เชื่อได้ว่าเป็นหนังสือพงศาวดารเขมรฉบับแรกที่ได้มาในครั้งกรุงรัตนโกสินทร์นี้*

ถ้าเชื่อตามพระมตินี้ก็เท่ากับว่า ในเวลานั้นมีฉบับของพงศาวดารเขมรอยู่ในกรุงเทพฯ อยู่ก่อนแล้ว และ*พงศาวดารฉบับนักองค์เอง* เป็นของที่เขียนขึ้นก่อนแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดี

ข้อที่ว่าในเวลานั้นมีฉบับของพงศาวดารเขมรอยู่ในกรุงเทพฯ อยู่ก่อนแล้ว "แต่ไม่มีฉบับที่ดี" นั้นเป็นเรื่องยากที่จะสอบให้ได้ความ เท่าที่สอบดูพงศาวดารเขมรตามที่มีรายชื่อในบัญชีสังเขปเอกสารประเภทพงศาวดารที่หอสมุดแห่งชาติจัดทำไว้ก็ไม่ปรากฏว่าจะมีฉบับของพงศาวดารเขมร ที่เก่ากว่า*พงศาวดารฉบับนักองค์เอง* อาจเป็นได้ว่าจะพลัดไปอยู่ในเอกสารประเภทอื่น แต่ในเวลานี้เหลือวิสัยที่จะค้นได้ และก็อาจเป็นได้ว่าฉบับของพงศาวดารเขมรอาจจะตกไปอยู่นอกความครอบครองของหอสมุดแห่งชาติ

ข้อที่ว่า *พงศาวดารฉบับนักองค์เอง* นี้เป็นของที่เขียนขึ้นก่อนแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีก็เป็นเรื่องยากไม่แพ้กัน ด้วยว่าถ้าพิจารณาจากเนื้อความซึ่งมาสุดที่การแย่งชิงราชสมบัติระหว่างสมเด็จพระศรีโสไท เจ้าพญาศรีราชา เจ้าพญาธรรมราชา และเจ้าพญาราชบุตรนักแม่นางเกษ (พงศาวดารเขมรฉบับนักองค์เอง, 2539: 170–172.) ซึ่งเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในราวทศวรรษที่ 1440 ก็ทีจะสรุปความลงได้ตามพระมติที่ว่าพงศาวดารฉบับนี้เป็นของที่มี

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 12/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

อยู่แต่เดิมซึ่งสมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีได้มาถวายใน ค.ศ.1796 เพราะถ้าเป็นของที่เขียนใหม่ไหนเลยจะเขียนให้มาจบลงเพียงนั้น

ข้อนี้ก็มีที่ให้แย้งได้ว่า ที่ความมาสุดเพียงนั้นก็อาจเป็นว่าต้องรีบนำฉบับขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายให้ ทอดพระเนตรเสียก่อนชั้นหนึ่ง แล้วจึงถวายเล่มต่อตามมา แต่ก็ไม่ได้ถวายเพราะสมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีเสด็จสุรคตเสียก่อน หรือจะเป็นเพราะได้จังหวะเวลาที่สมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีจะเสด็จเข้ามาในกรุงเทพฯ พอดี (เกี่ยวกับการถวายพงศาวดารฉบับพระองค์เอง ดู ธิบดี บัวคำศรี, 2545: 48–49, 54–55) ฉบับของพงศาวดารเรียบเรียงขึ้นอยู่ได้เพียงนั้นก็นำเข้ามาถวายเสียก่อน

อย่างไรก็ดี แต่ทั้งหมดนี้ต้องพิจารณาประกอบไปกับข้อที่ว่า ผู้แต่งชำระพงศาวดารเขมรในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ไม่มีความรู้เกี่ยวกับกัมพูชาก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 16 เลย แต่จะหยิบโครงเรื่องจากคริสต์ศตวรรษที่ 16–17 ไปวางไว้คริสต์ศตวรรษที่ 14–15 รวมถึงการใช้พงศาวดารอยุธยาเป็นต้นแบบของพงศาวดารเขมรที่กล่าวเรื่องตั้งแต่สมัยหลังพระนครมาจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 (Vickery, 1977a.; Vickery, 1979.)

นอกจากพงศาวดารจะใช้พงศาวดารอยุธยาเป็นต้นแบบแล้ว ยังอาศัยเอกสารอื่นทั้งของกัมพูชาและเอกสารฝ่ายไทย ดังเช่นทำเนียบพระราชาคณะและขุนนางที่สมเด็จพระจันทราชาทรงตั้งในคริสต์ศตวรรษที่ 16 (អេង សុត, ឯកសារមហាបុរសខ្មែរ ភាគ 2, 2000: 22–23) ตรงกับทำเนียบพระราชาคณะและขุนนางครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีในคริสต์ศตวรรษที่ 18 (ทำเนียบนามภาคที่ 3, 2465: 3, 18, 25, 34) กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ผู้คัดชำระพงศาวดารนำทำเนียบพระราชาคณะและข้าราชการครั้งคริสต์ศตวรรษที่ 18 ไปวางลงในคริสต์ศตวรรษที่ 16

ความใน *พงศาวดารฉบับนักองค์เอง* นั้นมาสุดเอาในราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 15 แต่ในเวลาที่ “กรุงกัมพูชาก็กำลังยับเยิน” ถ้ายังมีฉบับ

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 13/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

ของพงศาวดารกัมพูชาหลงเหลืออยู่ก็คงยากที่จะเสาะหาได้ในเร็ววัน ทางที่อาจจะเป็นจึงคือผู้เรียบเรียงชำระ *พงศาวดารฉบับนักองค์เอง* ใช้พงศาวดารอยุธยาฉบับใดฉบับหนึ่งเป็นต้นแบบ[5]

ถ้าผู้เรียบเรียงชำระ *พงศาวดารฉบับนักองค์เอง* ใช้พงศาวดารอยุธยาเป็นต้นแบบจริง นี้อาจจะเป็นคำตอบว่า เหตุใด *พงศาวดารฉบับนักองค์เอง* จึงเริ่มเรื่องที่แผ่นดินสมเดจ์พระมหานิภาร เพราะมีข้อให้สังเกตตรงศักราชที่ครองราชย์คือ ค.ศ.1346 ไล่กันกับการสถาปนากรุงศรีอยุธยาของสมเด็จพระรามาธิบดีอู่ทองใน ค.ศ.1350[6] ผู้เรียบเรียงชำระ *พงศาวดารฉบับนักองค์เอง* จึงใช้จุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ในพงศาวดารอยุธยาเป็นเพดานกำหนดจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ของตนด้วย

การตั้งต้นเรื่องราวที่แผ่นดินสมเดจ์พระมหานิภารในแง่หนึ่งเท่ากับเป็นการตั้งกรอบหรือเพดานความคิดเอาไว้ เพดานความคิดเช่นนี้เคยปรากฏในไทยดังกรณีการจุดเริ่มประวัติศาสตร์ไว้ที่การสร้างกรุงศรีอยุธยาใน ค.ศ.1350 เรื่องราวที่ระบุศักราชเกินไปกว่านั้นก็ต้องปรับลดลงให้เข้ากับเพดานที่ว่าให้ได้ จนถึงกับต้องมีการประดิษฐ์คำอธิบายอย่างศักราชกฎหมายขึ้นมา (เกี่ยวกับเรื่องนี้ ดู จิตร ภูมิศักดิ์, 2547) แต่ที่สุดเพดานดังกล่าวก็ถูกทลายลงเพียงเพื่อให้ได้พบกับเพดานความคิดที่สูงกว่าและย้อนหลังไปไกลกว่าคือ สุโขทัย

---

[5] ก็ใน ค.ศ.1795 นั้น ชำระ *พงศาวดารอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ* สำเร็จ แม้จะหลังจากที่สมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีออกไปครองกรุงกัมพูชาแล้วแต่ก็ก่อนที่จะถวาย *พงศาวดารฉบับนักองค์เอง* เข้ามาในกรุงเทพฯ เป็นได้ว่า*พงศาวดารอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ* นี้เองที่เป็นต้นแบบให้กับ *พงศาวดารฉบับนักองค์เอง* แต่นี่เป็นเพียงแต่ข้อสังเกตที่ต้องอภิปรายให้มากกว่านี้ในที่อื่น

[6] ทั้งไล่กันกับการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าฟ้างุ่มแห่งอาณาจักรลาวล้านช้างใน ค.ศ.1353 (สิลาวีระวงส์, 2540: 45) ด้วย

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 14/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

แต่กรณีของกัมพูชานั้นแปลกไปจากไทยตรงที่ว่า ในเวลาเริ่มต้นประวัติศาสตร์ที่แผ่นดินสมเดจ์พระมหานิภารนั้น ราชธานีของกัมพูชายังคงอยู่ที่พระนครหลวงดังเช่นกษัตริย์ที่ครองราชย์มาก่อนหน้า ไม่ได้เป็นอย่างสมเด็จพระรามาธิบดีอู่ทองที่อพยพไพร่พลมาสร้างเมืองที่หนองโสนแล้วสถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์ขึ้นปกครองอยุธยา หรืออย่างในกรณีพ่อขุนผาเมืองร่วมมือกับพ่อขุนบางกลางหาวขับไล่ขอมสบาดโขลญลำพงออกไปจากสุโขทัย แล้วพ่อขุนบางกลางหาวก็ขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองสุโขทัย ขณะที่สมเดจ์พระมหานิภารไม่ได้กระทำกรณียกิจใดๆ อันหลงเหลือให้เป็นที่จดจำในฐานะปฐมกษัตริย์ของเขมรสมัยหลังพระนคร การเริ่มประวัติศาสตร์ที่แผ่นดินสมเดจ์พระมหานิภารจึงเป็นเรื่องที่แลดูว่าจะไม่มีเหตุผล หากไม่อธิบายว่าเป็นของที่หยิบยืมมาใช้

พงศาวดารฉบับนักองค์เอง (1796) จะเป็นต้นแบบในประเด็นจุดเริ่มต้นประวัติศาสตร์ให้แก่พงศาวดารเขมรฉบับหลังลงมาคือ *พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรรเพชญ (โนง)* (1818) และ *โรบาล กสัตร* (1866) ซึ่งเป็นฉบับที่คัดลอกจาก *พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรรเพชญ (โนง)* ความในพงศาวดารทั้ง 3 ฉบับนี้จึงให้ข้อมูลเกี่ยวกับปีครองราชย์ของ สมเดจ์พระมหานิภาร/สมเด็จเสด็จ พระเจ้าบรมนิพันธบท/พระบรมนิพพานบาท ไว้ตรงกันคือ ปีจอ จ.ศ.708 ม.ศ.1268 ค.ศ.1346 และว่าครองราชย์ได้ 5 ปี จึงเสด็จสุรคตในปีขาล จ.ศ.712 ม.ศ.1272 ค.ศ.1350 แต่ผิดกันที่รายละเอียดที่ตามมาหลังจากนั้นในบางประการ

ในราวทศวรรษที่ 1860 หรือครึ่งแรกของทศวรรษที่ 1870 พระบาทสมเด็จพระนโรดมก็โปรดให้ตั้งกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่งเพื่อชำระพระราชพงศาวดาร คณะกรรมการดังกล่าวมีสมเด็จพระสังฆราช (เตียง) เป็นประธานกรรมการประกอบด้วย สมเด็จพระสุคนธาธิบดี (ปาน) ออกญา-สันธรโวหาร (โมก) และออกญาปัญญาธิบดี (แยม) เป็นต้น พงศาวดารที่เป็นผลงาน

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 15/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

ของคณะกรรมการชุดนี้คือ *พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา* หรือ *พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราช*

พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา เริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาด้วยพุทธทำนาย แต่ไม่ใช่พุทธทำนายของกัมพูชาซึ่งเป็นรูปแบบของวรรณกรรม (literary genre) หากเป็นแบบที่เรียกว่าตำนานพระเจ้าเลียบโลกซึ่งเป็นลักษณะที่พบได้ในงานเขียนแบบวงศวรรณกรรม (vamsa literature) หรือตำนานของไทย ซึ่งยืมเรื่องโครงเรื่อง ตลอดจน รูปแบบการประพันธ์มาจากมหาวงศ์ของลังกา เช่น จามเทวีวงศ์ ชินกาลมาลี มูลศาสนา สิหิงคนิทาน รัตนพิมพวงศ์ สังคีติยวงศ์หรือสังคีติวงศ์ อุปาตสันติ และสัทธัมมสังคหะ เป็นต้น (Harza, 1986: 30–71)[7]

เรื่องตามอย่างมหาวงศ์ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ ประวัติพระพุทธเจ้า ประวัติพุทธศาสนา ประวัติคณะสงฆ์ และประวัติราชวงศ์ แต่ก็เช่นเดียวกับวงศวรรณกรรมในลังกาคือวงศวรรณกรรมบางเรื่องของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีแนวเรื่องไม่ครบทั้ง 4 ส่วน นอกจากนี้ทั้ง 4 ส่วนเป็นเรื่องที่ผู้ประพันธ์เข้าไปแทรกแซงได้ บางเรื่องก็เปลี่ยนแปลงได้ ขณะที่บางเรื่องเปลี่ยนแปลงไม่ได้ อาทิ ในส่วนของประวัติพระพุทธเจ้านั้น มีการแต่งเรื่องให้พระพุทธเจ้าเสด็จมาเยือนบ้านเมืองต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปซึ่งเป็นเรื่องนอกคัมภีร์ เช่น มูลศาสนาเกณฑ์ให้พระพุทธเจ้าเสด็จมายังหริภุญไชยในสมันตประเทศและมีพุทธทำนาย (พระพุทธพุกามและพระพุทธญาณ, 2519:

[7] นอกจากไทย รัฐพุทธเถรวาทอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีงานประพันธ์วงศวรรณกรรมตามอย่างมหาวงศ์ด้วย ในกรณีของพม่า เช่น ฉเกศาธาตุวงศ์ คันธวงศ์ และสาสนวงศ์ เป็นต้น (Harza, 1986: 89–98) กรณีของลาว เช่น อะนาคะตะวง โพทิสัตราชาสาทานีทาน(?) พุดทะวงสาหรือพุทะวงและพุดทะวงสาเมดไดยะ (?) (Lafont, 1965: 433, 435, 436, 465).

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 16/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

113-115) หรืออย่างที่ปรากฏในตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ (ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ, 2512: 155-158) เป็นต้น

อย่างไรก็ดี วงศวรรณกรรมที่พบในกัมพูชาไม่ว่าจะเป็น มหาวงศ์ อนาคตวงศ์ สังคีติวงศ์ สิหิงคนิทาน หรือจามเทวีวงศ์ (Au Chhieng, 1953: 172–173. de Bernon *et al.* 1996: 23, 25, 42, 54) เป็นงานคัดลอกหรืองานแปล ไม่มีที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ ยกเว้นพุทธทำนายที่พบใน *พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา* ที่น่าจะเป็นของที่แต่งขึ้นใหม่ และเป็นได้ว่าจะได้แบบมาจากวงศวรรณกรรมของไทย เพราะฉบับของวงศวรรณกรรมที่พบในกัมพูชาเกือบทั้งหมดแต่งในเมืองไทย และบรรดากรรมการที่มีหน้าที่แต่ง *พระราชพงศาวดาร พระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา* มีพื้นภูมิทางปัญญาอย่างจารีต บางท่านอาทิ สมเด็จพระสังฆราช (เดียง) และสมเด็จพระสุคนธาธิบดี (ปาน) เข้ามาบวชเรียนในคณะสงฆ์สยาม (ณัฐ ภัสธา, 2004: 3–6, 54–56)

เมื่อพระองค์มจัะส์นพรัตน์ [8] เรียบเรียงชำระพงศาวดารใน ค.ศ.1878 จุดเริ่มประวัติศาสตร์ในพงศาวดารฉบับนี้ก็ยังคงเป็นเรื่องพุทธทำนายก่อนจะต่อด้วยเรื่องตำนาน โดยเรียกความตอนนี้ว่า "พระราชพงศาวดารเดิม" และความหลังจากนั้นคือ "พระราชพงศาวดารพระบรมนิพานบท" (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2460: 69) แต่พระบรมนิพานบทใน *พงศาวดารฉบับพระองค์นพรัตน์* (1878) จะไม่ได้เป็นปฐมกษัตริย์เช่นเดียวกับ สมเดจ์พระมหานิภาร/สมเด็จเสด็จพระเจ้าบรมนิพันธบท/ พระบรมนิพพานบาท แต่ปฐมกษัตริย์จะได้แก่ ตาตฺรอซ็อกแผฺอม (เอกสารไทยเรียก ตาแตงหวาน) ซึ่ง "พระราชพงศาวดาร

[8] พระองค์มจัะส์นพรัตน์เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระหริรักษ์รามาอิศราธิบดีพระองค์ฑวง อนุชาต่างพระมารดากับพระบาทสมเด็จพระนโรดม ประสูติเมื่อ ค.ศ.1853 โสกันต์ใน ค.ศ.1865 เมื่อเจริญพระชันษาขึ้นได้ทรงรับราชการหลายตำแหน่งในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนโรดม สิ้นพระชนม์ใน ค.ศ.1891

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 17/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

ถวายพระนามว่า สมเด็จพระบรมนาฏฐ เป็นปฐมกษัตริย์ต้นแผ่นดิน" (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2460: 70) ต่างไปจาก *พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา* ที่ลำดับกษัตริย์โดยไม่ได้กำหนดปฐมกษัตริย์ว่าเป็นพระองค์ใด

พระองค์มจ๊ะส์นพรัตน์เรียบเรียงชำระ *พงศาวดารฉบับพระองค์นพรัตน์* (1878) ด้วยการอาศัยความจาก *พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรรเพชญ (โนง)* (1818) เป็นพื้น (Vickery, 1977a:42–123) [9] และเพิ่มเรื่องตำนานก่อนประวัติศาสตร์เพิ่มเข้าไปข้างหน้า เรื่องพระบรมนิพานบทซึ่ง *พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรรเพชญ (โนง)* เรียกว่าสมเด็จเสด็จพระเจ้าบรมนิพันธบทจึงยังคงอยู่หากแต่มีสถานะที่ต่างไปจากเดิม

ปีที่พระองค์มจ๊ะส์นพรัตน์เรียบเรียงชำระพงศาวดารคือ ค.ศ.1878 นั้น กัมพูชาพ้นจากความเป็นรัฐบรรณาการของราชสำนักกรุงเทพฯ มาอยู่ในอารักขาของฝรั่งเศสแล้ว และมีข้อพึงสังเกตด้วยว่า การชำระพงศาวดารครั้งนี้เกิดขึ้นไม่นานก่อนเหตุการณ์กบฏในหลายพื้นที่ช่วงทศวรรษที่ 1880 โดยกบฏเหล่านี้เป็นความสืบเนื่องของวิกฤตในกัมพูชา และหลายครั้งที่เกิดวิกฤตขึ้นในแผ่นดิน กษัตริย์ก็มักจะโปรดเกล้าฯ ให้กระทำการอันเป็นการยืนยันสิทธิธรรมและความชอบธรรมของพระองค์ เช่นในแผ่นดินสมเด็จพระอุไทยราชาองค์จัน โปรดเกล้าฯ ให้ออกญาวงศาสรรเพชญ (โนง) ชำระพงศาวดาร และยังโปรดเกล้าฯ ให้แปลพระไตรปิฎกด้วย

---

[9] นอกจากการคัดลอกจาก *พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรรเพชญ (โนง)* เป็นหลักแล้ว พระองค์มจ๊ะนพรัตน์คงจะใช้ฉบับอื่นประกอบด้วย ดังในกรณีที่กล่าวว่า พระสิธานซึ่งเป็นอนุชาของพระนิพานบทได้ขึ้นครองราชย์แทนพระองค์นั้น ตรงกับความที่มาใน *โรบาลกสัตร* (Vickery, 1977b: 8–9.) ขณะที่ *พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรรเพชญ (โนง)* ว่า ผู้ที่ขึ้นครองราชย์ต่อจากสมเด็จเสด็จพระเจ้าบรมนิพันธบทคือ พระบรมลำพงราชาผู้เป็นพระราชบุตรองค์ใหญ่ (พงศาวดารเขมร, 2506: 191)

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 18/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

แม้ว่าพระองค์มจัะส์นพรัตน์จะมีพื้นภูมิทางปัญญาส่วนหนึ่งที่สัมพันธ์กับฝรั่งเศส [10] แต่*พงศาวดารฉบับนพรัตน์* (1878) ก็ยังคงรักษาขนบการเขียนพงศาวดารตามอย่างที่เคยมีมา เพราะพงศาวดารยังคงเป็นราชูปโภคกับทั้งยังเป็นเครื่องแสดงสิทธิธรรมของกษัตริย์อยู่ ด้วยเหตุนี้นอกจากการใช้พงศาวดารฉบับที่มีอยู่เดิมเป็นหลัก ผสมกับเอกสารฝ่ายวัดซึ่งเป็นเอกสารที่ชาวฝรั่งเศสและชาวตะวันตกโดยมากปฏิเสธ [11] และเอกสารอย่างบันทึกทูตจีนและเอกสารของชาวยุโรปแล้ว (Cœdès, 1914: 49. Cited in Vickery, 1977a: 39) ยังใช้เอกสารไทยเพื่อเล่าเรื่องอดีตตอนก่อนแผ่นดินพระบรมนิพานบาทด้วย[12] จุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาจึงเป็นเรื่องพุทธทำนายอย่างที่เป็นใน *พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา*

การชำระพงศาวดารใน ค.ศ.1878 เป็นความต่อเนื่องของการชำระพงศาวดารที่เกิดขึ้นหลายครั้งในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนโรดม โดยถ้าไม่นับการคัดลอกฉบับพงศาวดารแล้ว นอกจากการชำระ *พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา* และ*พงศาวดารฉบับนพรัตน์* แล้ว ใน ค.ศ.1903 ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระนโรดมจะเสด็จสุรคตไม่นานก็มีการแต่งชำระ *พระราชพงศาวดารมหากษัตริย์แขมร์* ขึ้นอีกฉบับหนึ่ง

---

[10] พระองค์มจัะส์นพรัตน์น่าจะทรงได้รับการศึกษาด้วยภาษาฝรั่งเศส และมีโอกาสติดต่อกับผู้ปกครองชาวฝรั่งเศสหลายคน เพราะเจริญพระชันษาในช่วง เวลาที่ฝรั่งเศสกำลังสถาปนาอำนาจเหนือกัมพูชา (Vickery, 1977a: 38–39).

[11] ดูรายชื่อเอกสารที่ใช้เรียบเรียงความตอนต้นของ *พงศาวดารฉบับนพรัตน์* ใน ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณแปลใหม่, 2550: 2–3.

[12] คือ หนังสือพระราชพงษาวดารไทยเหนือ และหนังสือรัตนพิมพวงษ์ (ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณแปลใหม่, 2550: 2–3)

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 19/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

ประวัติศาสตร์กัมพูชาจะไม่จำกัดว่าต้องเขียนโดยชาวกัมพูชาในรูปของพงศาวดารอีกต่อไปเมื่อ อาเดมารด์ เลอแคลร์ (Adhemard Leclere) เขียน *Histoire du Cambodge* ขึ้น และพิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ.1914 จุดเริ่มประวัติศาสตร์ของเลอแคลร์แปลกไปจากที่เคยมีมาทั้งหมดเมื่อเลอแคลร์เริ่มด้วย *ฟูนัน* ซึ่งเป็นที่รู้จักของนักเดินเรือชาวจีนมากว่า 2,000 ปี แล้ว (Leclere, 1914: 19) [13]

แม้ว่าการเริ่มเรื่องด้วย *ฟูนัน* จะไม่ทำให้ *Histoire du Cambodge* (1914) ย้อนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาไปได้ไกลถึง 2,500 ปี อย่างการเริ่มด้วยพุทธทำนาย แต่เรื่อง *ฟูนัน* ทำให้จุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ของกัมพูชาน่าเชื่อถือด้วยงานค้นคว้าทางวิชาการ และเรื่อง *ฟูนัน* นี้จะเป็นต้นเค้าที่สำคัญของการเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ในงานประวัติศาสตร์สมัยใหม่ชั้นหลังลงมา

หลังจาก *Histoire du Cambodge* (1914) ก็มีการแต่งชำระพงศาวดารในทศวรรษที่ 1930 คือ *พระราชพงศาวดารมหากษัตริย์แขมร์* หรือ *พระราชพงศาวดารกรุงกัมพูชาธิบดี* ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อ *พงศาวดารฉบับจวน* เพราะพงศาวดารฉบับนี้ยังคงจารีตการเขียนแบบเดิมจึงไม่สนใจเรื่อง *ฟูนัน* *พงศาวดารฉบับจวน* (1930s) จึงเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาด้วยพุทธทำนายเช่นเดียวกับ *พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา* และ *พงศาวดารฉบับนพรัตน์* (1878) แต่ต่างกันในเวลาที่กล่าวถึงสมเด็จพระนิพานบท เพราะ *พงศาวดารฉบับจวน* ย้อนแผ่นดินตอนมีศักราชไปก่อนแผ่นดินสมเด็จพระนิพานบทด้วยการกล่าวย้อนไปถึง "ในปีพระพุทธศักราช 144, ปีมะโรง, ก่อนคริสต์ศักราช 400 ปี,

---

[13] *ฟูนัน* เป็นเรื่องใหม่ในกัมพูชาที่นักวิชาการฝรั่งเศสให้ความสนใจ โดยมีงานชิ้นที่เป็นหมุดหมายสำคัญคือ *Le Founan* ของ ปอล เปลลิโอต์ (Pual Pelliot) ซึ่งตีพิมพ์ใน *Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient* เมื่อ ค.ศ.1903 และเป็นงานที่เลอแคลร์หยิบมาใช้อ้างอิง (Leclere, 1914: 22–24)

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 20/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

พระบาท Yayauvarman, พระชนม์ 20 ปี, เสวยราชย์. พระองค์สถาปนาพระราชวัง ณ เชิงพนมดองเร็ก, บริเวณชายฝั่งทะเล. (Chroniques Royales du Cambodge (des origines légendaires jasqu'à Paramaraja 1er), 1984: 33.) อาณาจักรแห่งนี้มีชื่อเรียกว่า อาณาจักรโคกโธลกเพราะมีมีต้นทลอกเป็นสัญลักษณ์

พงศาวดารฉบับจวน (1930s) ใช้พงศาวดารฉบับที่พระบาทสมเด็จพระนโรดมโปรดเกล้าฯ ให้ชำระใน ค.ศ.1903 เป็นหลัก โดยใช้ฉบับ *Brah raj bans sovata khemmera lek onkar* ซึ่งคัดลอกจาก *พระราชพงศาวดารมหากษัตริย์แขมร์* เป็นหลักในการเรียบเรียงชำระ แต่เรียบเรียงใหม่ รวมทั้งเพิ่มความอื่นเข้าไปด้วย และวิธีนิพนธ์ก็มีลักษณะอย่างสมัยใหม่ ง่ายต่อการอ่านและทำความเข้าใจ (រស់ ចន្ត្រាបុត្រ, 1998: 255–256)

ครั้นเมื่อชาวกัมพูชาในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 ลุกขึ้นมาเขียนประวัติศาสตร์ของตนเองโดยใช้รูปแบบการเขียนแบบใหม่ ก็มีจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ให้เลือกอย่างน้อย 3 เรื่อง คือ เรื่องในแผ่นดินสมเดจ์พระมหานิภาร/สมเด็จเสด็จพระเจ้าบรมนิพันธบท/พระบรมนิพพานบาท เรื่องพุทธทำนาย และเรื่องฟูนัน สองเรื่องแรกนั้นมีฐานอยู่บนคติสมัยจารีตของกัมพูชาซึ่งสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับไทย ส่วนเรื่องหลังนั้นมีฐานอยู่บนศาสตร์สมัยใหม่ที่นำเข้ามาโดยฝรั่งเศส

สิ่งที่เกิดขึ้นคือ เขาเหล่านั้นเริ่มจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ตามอย่างนักวิชาการฝรั่งเศสแต่ไม่ได้เริ่มที่ฟูนัน

ก่อนจะเข้าสู่จุดเริ่มของประวัติศาสตร์ แบบเรียนทั้ง 2 เล่มคือ *พงศาวดารของประเทศกัมพูชา* (1952) และ *ราชพงศาวดารของกรุงกัมพูชา* ของ โร. โกวิท (1950s) เริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงหลักฐานที่ใช้ในการศึกษา (พงศาวดารของประเทศกัมพูชา, 1952: 1–5. และ โร. โกวิท, 1969: 1–5) แล้วจึงเริ่มประวัติศาสตร์ด้วยการกล่าวถึงลักษณะและความเปลี่ยนแปลงทาง

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 21/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

ภูมิศาสตร์ของดินแดนที่เป็นประเทศกัมพูชา อย่างเดียวกับที่เห็นใน *Histoire du Cambodge* (1914) ทำนองเดียวกับที่เห็นได้ใน *ประวัติศาสตร์เขมร ภาค 1 (ตั้งแต่ต้นจนถึงการละทิ้งกรุงนคร)* ของ ตรึง เงีย (1973)

เรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่จะเป็นพื้นของการนำไปสู่เรื่องของดินแดนที่เรียกในชั้นหลังว่ากัมพูชาและยังนำไปสู่เรื่องของคนที่อาศัยอยู่ในกัมพูชานั้น ถ้าเล่าเรื่องความเป็นมาของดินแดนให้ยาวนานได้มากเท่าไร และวางชาวกัมพูชาลงในดินแดนนั้นได้เร็วเท่าไร กัมพูชาและชาวกัมพูชาก็ยิ่งมีความเป็นมาที่เก่าแก่ ยาวนาน และยาวนานกว่าเพื่อนบ้านอย่างเวียดนามด้วยดังที่ว่า "แรกนั้นเกิดนครกัมพูชา แล้ว [จึงเกิด] เมืองโกซังซีน" (ពង្សាវតារនៃប្រទេសកម្ពុជា, 1952: 6) และการเริ่มเรื่องอย่างนี้จะทำให้ไทยกลายเป็นผู้รุกรานดินแดนของกัมพูชา

ประวัติศาสตร์เขมร ภาค 1 (ตั้งแต่ต้นจนถึงการละทิ้งกรุงนคร) ของ ตรึง เงีย (1973) มีเนื้อความเรื่องเริ่มประวัติศาสตร์ต่างไปจาก *พงศาวดารของประเทศกัมพูชา* (1952) และ *ราชพงศาวดารของกรุงกัมพูชา* ของ โร. โกวิท (1950s) เพราะเป็นแบบเรียนสำหรับนักเรียนในระดับมัธยมและนักศึกษามหาวิทยาลัย จึงมีเรื่องทางธรณีวิทยาที่อ่านเข้าใจยาก มั่งคั่งไปด้วยหลักฐานทางโบราณคดี และให้พื้นที่ในการกล่าวถึงยุคก่อนประวัติศาสตร์มาก แต่ความต่างนี้ก็ยิ่งเป็นการตอกย้ำความเก่าแก่และยาวนานด้วยหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ซึ่งนับถือกันว่าแม่นยำ แน่นอน เชื่อถือได้

แต่การกล่าวถึงจุดเริ่มประวัติศาสตร์แบบที่โยงเข้ากับหลักฐานทางธรณีวิทยาและโบราณคดีซึ่งได้จากการศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการตะวันตกก็ไม่ได้เป็นแบบเดียวของการกล่าวถึงจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ของกัมพูชา เรื่อง*โคกโธลก* ซึ่งเป็นเรื่องที่พบได้ในรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างช้าที่สุดใน *พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา* (ราว 1860s ถึงครึ่งแรกของ 1870s) และพบได้ใน

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 22/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

พงศาวดารอีกหลายฉบับ ตลอดจนงานเขียนของนักวิชาการฝรั่งเศสจำนวนหนึ่งจะยังเป็นเรื่องที่ถูกหยิบมากล่าวถึงอยู่บ่อยครั้งเป็นแต่ตัดเรื่องตะกวดและพุทธทำนายออกไปเพราะเป็นเรื่องเหลือจะเชื่อได้ เช่นเดียวกับการตัดเรื่องพระทองนางนาคออกไปแล้วนำเรื่อง ฮุนเทียน–ลีวยี เข้ามาแทน

นักเรียนกัมพูชาในปัจจุบันจึงจะได้รู้จักจุดเริ่มประวัติศาสตร์ชาติของตนเป็นครั้งแรกในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผ่านข้อความที่ว่า (ខៅណ ភុន និងគណៈ., 1997: 13.)

> *รูปข้างบนนี้เป็นอุปกรณ์เครื่องใช้ของมนุษย์สมัยก่อน ซึ่งพบเห็นอยู่ในดินแดนเขมรของเรา ฯ*
>
> *อาศัยอุปกรณ์ทั้งนั้นเขาจึงรู้ว่า ในดินแดนกัมพูชาของเรามีมนุษย์อยู่อาศัยตั้งแต่นานมากมาแล้ว ฯ เขาอยู่กันเป็นเผ่า ฯ การหากินของพวกเขาคือการจับปลา ล่าสัตว์ และเก็บผลไม้ ฯ มนุษย์ทั้งนั้นคือบรรพบุรุษเขมรเรา ฯ*
>
> *แผ่นดินประเทศกัมพูชาทุกวันนี้ กาลแต่เดิมเป็นอ่าว ฯ แต่เพราะด้วยแม่น้ำโขงไหลนำดินตะกอนมาทับถมทุกปี อ่าวนั้นก็ค่อยเป็นที่ดอนขึ้นทีละน้อย ก่อเกิดเป็นเกาะจำนวนมาก ฯ มนุษย์ก็ชวนกันไปอาศัยอยู่บนเกาะทั้งนั้น ฯ ในจำนวนเกาะทั้งหมด มีเกาะหนึ่งใหญ่กว่าเขา และมีต้นทลอกขึ้นอยู่มาก เขาก็พากันเรียกว่าเกาะโคกโธลก ฯ ภายหลังมาเกาะนั้นเจริญเติบโตขึ้นเป็นนครโคกโธลก ฯ*

ท้ายเรื่อง

ประวัติศาสตร์ไทยเคยเริ่มเรื่องด้วยการเล่าถึงถิ่นฐานของชนชาติไทยที่บริเวณภูเขาอัลไต (ขุนวิจิตรมาตรา, 2518: 9) หรือบางสำนวนเล่าว่าอยู่

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 23/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

ทางใต้ของจีน (ด็อดด์, 2520: 1) จากนั้นก็อพยพลงมาทางใต้เข้าสู่บริเวณที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน ก่อนที่จุดเริ่มต้นจะเปลี่ยนไปเป็นแบบที่เล่าว่าคนไทยอยู่ที่นี่ (เกี่ยวกับเรื่องนี้ ดู ธิบดี บัวคำศรี, 2549: 211–218) ซึ่งการเปลี่ยนจุดเริ่มทำให้เกิดโครงเรื่องและความหมายที่ต่างกัน ความหมายที่เปลี่ยนไปนี้อาจสรุปลงได้ตามที่บรรยายในแบบเรียน*ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4* ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ว่า

> *ผืนแผ่นดินไทยของเราเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีมนุษย์เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ตั้งแต่เมื่อหลายหมื่นปีมาแล้ว..... จากที่เรียนกันในวันนี้ ทำให้ทราบว่ามีผู้คนตั้ง ถิ่นฐานอยู่อาศัยในบริเวณประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และมีพัฒนาการต่อมาเป็นลำดับ จนกระทั่งเป็นอาณาจักรที่มี ความเจริญรุ่งเรืองหลายแห่ง <u>ซึ่งเราควรภาคภูมิใจในอารยธรรมเก่าแก่ในดินแดนประเทศไทยของเรา</u>*
>
> (ศิริพร ดาบเพชร และคณะ, 2547: 35–39.)
>
> (การเน้นเป็นของผู้เขียน)

ต่างไปจากที่เคยอธิบายในแบบเรียน *สังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2* หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 ว่า

> *ในสมัยโบราณ ประชาชนชาวไทยไม่ได้อยู่ในแผ่นดินที่เราอยู่ในสมัยปัจจุบันนี้ บรรพบุรุษดั้งเดิมของคนไทยนั้นอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน ต่อมาชาวไทยถูกรุกราน บรรพบุรุษของเราก็อพยพถอยลงมาทางทิศใต้ <u>ชาวไทยอพยพติดต่อกันลงมาเป็นเวลานาน และใช้เวลาอพยพนับเป็นร้อย ๆ ปี บรรพบุรุษของเราเคลื่อนที่ลงมาเรื่อย ๆ จนได้เข้ามาอยู่ในดินแดนของประเทศไทยสมัยนี้</u>*
>
> (ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์, 2518: 99 การเน้นเป็นของผู้เขียน)

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 24/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

การเปลี่ยนจุดเริ่มประวัติศาสตร์ชาตินี้ยังเห็นได้ในกรณีของลาวด้วย

โดยใน ค.ศ.2000 กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม พิมพ์หนังสือออกมาเล่มหนึ่งชื่อ *ปะหวัดสาดลาว (ดึกดำบัน– ปะจุบัน)* อันเป็นงานประวัติศาสตร์ลาวที่เขียนโดยการชี้นำของพรรค [14] ซึ่งทำให้กล่าวได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ลาวฉบับทางการ *ปะหวัดสาดลาว* กล่าวถึงจุดเริ่มต้นประวัติศาสตร์ลาวไว้ว่า

> *อารยธรรมลาวก็เหมือนกับอารยธรรมอื่นๆ ของโลก ที่ถือกำเนิดมาจากผู้คนที่อาศัยอยู่ตามแม่น้ำใหญ่ ๆ. ลาวเราถือว่าแม่น้ำโขงที่ไหลจากเหนือถึงใต้เป็นแหล่งกำเนิดของอู่อารยธรรมลาว.....*
>
> *การกำเนิดของมนุษย์นั้น ลาวเป็นประเทศหนึ่งที่มีมนุษย์โบราณเคยอาศัยอยู่, อ้างอิงจากการค้นพบของนักค้นคว้าฝรั่งชื่อ E. Saurin ให้รู้ว่าในดินแดนประเทศลาวเรานี้ ห่างจากพวกเราไปประมาณระหว่าง 4–5 แสนปีก่อนโน้นได้มีคนโบราณอาศัยอยู่แล้ว บรรดาร่องรอยแห่งวัตถุคือเครื่องมือหินแตก หินขัด หรือหินลับ. ร่องรอยกระดูกสัตว์ที่เขาใช้เป็นอาหารต่างๆ ซึ่งพวกเขาได้ทิ้งไว้ ถูกนักค้นคว้าโบราณวิทยาค้นพบ ที่ถ้ำฮาง ถ้ำผาเลย แขวงหัวพัน. <u>บรรดาโครงกระดูกพร้อมทั้งเครื่องมือทำด้วยหินนั้น ได้ชี้ให้เห็นว่าได้มีคนโบราณอาศัยอยู่ในดินแดนลาวนี้แล้ว</u>. มาถึงต้นของยุคสมัยใหม่, เขตแดนในทางอยู่อาศัยของคนได้รับการเปิดกว้างออกมากกว่าเก่า เขาได้เริ่มต้นขุด*

---

[14] ดู "คำนำ" ของ ท่านโอสะกัน ทำมะเทวา กรรมการกรมการเมืองศูนย์กลางพรรคและหัวหน้าคณะโฆษณาอบรมศูนย์กลางพรรค ซึ่งเป็นผู้ชี้นำการเขียนงานชิ้นนี้ (สุเมด โพธิสาบ และซูไฮ ผูมมะจับ, 2000: a–e.)

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 25/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

ค้นบริเวณที่ราบตามเชิงภู, รู้จักใช้เครื่องมือหินขัด (หินลับ) และอาจจะเกิดมีการกสิกรรมปฐมกาลขึ้นแล้ว.

ดังนั้น, เพื่อความเข้าใจ พวกเราจำเป็นจะต้องถอยหลังไปหาอดีตอันยาวไกล เพื่อมองย้อนกลับไปหากระบวนการวิวัฒน์รวมของคนโบราณ ที่ขยายตัวมาเป็นลำดับดังต่อไปนี้

(ສຸເມດ ໂພທິສານ ແລະ ໝູ ໄຊ ພູມມະຈັນ, 2000: 1, 3.) [15]

(การเน้นเป็นของผู้เขียน)

การเริ่มต้นประวัติศาสตร์ลาวใน *ปะหวัดสาดลาว* ต่างไปจาก *พงศาวดารลาว* ของ สิลา วีระวงส์ [16] อย่างมาก *พงศาวดารลาว* ซึ่งใช้เป็นแบบเรียนฉบับมาตรฐานว่าด้วยประวัติศาสตร์ลาวมาจนถึง ค.ศ.1975 เป็นอย่างช้า (Chalong Soontravanich, 1999: 1) เริ่มต้นประวัติศาสตร์ลาวด้วยการเล่าว่า

---

[15] ท่าน *E. Saurin* ที่กล่าวถึงใน *ปะหวัดสาดลาว* (2000) ก็คือคนเดียวกับที่ ตรึง เงีย กล่าวถึงใน *ประวัติศาสตร์เขมร ภาค 1 (ตั้งแต่ต้นจนถึงการละทิ้งกรุงนคร)* (1973: 37)

[16] สิลา วีระวงส์ เขียน *พงศาวดารลาว* จบใน ค.ศ.1953 และใน ค.ศ.1957 กระทรวงศึกษาธิการก็จัดพิมพ์เพื่อใช้เป็นแบบเรียน ปรับปรุงเพิ่มเติมและพิมพ์ครั้งที่ 2 ใน ค.ศ.1972 ก่อนจะปรับปรุงเพิ่มเติมและพิมพ์อีกเป็นครั้งที่ 3 โดยเป็นฉบับแปลภาษาไทย ใน ค.ศ.1985 (Chalong Soontravanich, 1999: 1–2.)

มีงานแปล *พงศาวดารลาว* ของ สิลา เป็นภาษาไทย 3 ฉบับ ฉบับแปลภาษาไทยฉบับแรกพิมพ์โดยองค์การค้า ของคุรุสภา ใน ค.ศ.1985 (แปลเฉพาะ 3 บทท้ายของฉบับภาษาลาว พิมพ์ครั้งที่ 2 ค.ศ.1972) ฉบับแปลภาษาไทยฉบับที่สองพิมพ์โดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พิมพ์ใน ค.ศ.1989 (เป็นฉบับที่ สมหมาย เปรมจิตต์ แปลจาก *พงศาวดารลาว* ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 ค.ศ.1957) และฉบับที่สามคือฉบับที่สำนักพิมพ์มติชนจัดพิมพ์ใน ค.ศ.1996 และพิมพ์ซ้ำอีกครั้งใน ค.ศ.1997 ซึ่งเป็นฉบับที่สมหมาย เปรมจิตต์ แปลจากฉบับที่สิลาปรับปรุงล่าสุดเมื่อ ค.ศ.1985 ฉบับนี้ใช้ชื่อในการพิมพ์ว่า *ประวัติศาสตร์ลาว* (Chalong Soontravanich, 1999: 2, fn.2.; สิลา วีระวงส์, 2539., และ สิลา วีระวงส์, 2540.)

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 26/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

นักปราชญ์ทางประวัติศาสตร์ทั้งหลาย ได้ลงความเห็นว่าบนพื้นพิภพนี้ มีมนุษย์เกิดขึ้นเป็นเวลาประมาณแสนปีเศษมาแล้ว และสันนิษฐานว่า ดินแดนอันเป็นแหล่งกำเนิดของมนุษย์ดั้งเดิมนั้นอยู่ที่ใจกลางชมพูทวีป แถบภูเขาอัลไต อันเป็นดินแดนภาคใต้ของมองโกเลียเดี๋ยวนี้

.....

ตั้งแต่ดั้งเดิม ชนชาติลาวได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ในดินแดนระหว่างแม่น้ำฮวงโหกับแม่น้ำยั้งจี้อ (แยงซีเกียง) ซึ่งอยู่ในประเทศจีนแถบเมืองเสฉวนทุกวันนี้ และยังมีเมืองใหญ่อีก 2 เมือง คือ

*1. **เมืองลุง** ตั้งอยู่ตอนต้นแม่น้ำฮวงโห ด้านเหนือ*

*2. **เมืองปา** ตั้งอยู่ตอนใต้แม่น้ำฮวงโห เหนือเมืองเสฉวน ต่อมาพวกลาวได้ตั้งเมืองขึ้นอีกเมืองหนึ่ง ชื่อเมืองเงี้ยว แต่เมืองปาเป็นเมืองใหญ่และสำคัญกว่าเมืองอื่นๆ ในสมัยนั้น คนชาติอื่นเรียกพวกลาวว่า "มุง" พระเจ้าแผ่นดินจีนส่งราชทูตมาเจริญทางพระราชไมตรีที่นครปา*

(สิลา วีระวงส์, 2539: 11, 17.) [17]

---

[17] ดูเทียบกับที่ขุนวิจิตรมาตราเขียนไว้ในหลักไทยเมื่อ ค.ศ.1928 ที่ว่า "โลกเรานี้นักปราชญ์สันนิษฐานว่า มีมนุษย์มาแล้วประมาณ 100000 ปี และคะเนกันว่าถิ่นฐานรกรากเดิมเกิดในที่ราบใจกลางของทวีปอาเซีย คือชมพูทวีป ราวภาคใต้ของแนวภูเขาอัลไตอันอยู่ในประเทศมงโกเลียเดี๋ยวนี้" (ขุนวิจิตรมาตรา, 2518: 3). และ "ในเวลาที่พวกจีนโยกย้ายไปมาอยู่ตามชายทะเลสาบคัสเปียนเพื่อหาทำเลหญ้าเลี้ยงปศุสัตว์ด้วยความขยันขันแข็ง และพวกหมางเจี๊ยวกับพวกฉยงนู้เที่ยวเร่ร่อนรุกรานปล้นสะดมไปตลอดย่านชมพูทวีปด้วยความโหดร้ายทารุณนั้น ชาติไทยได้ตั้งหลักฐานมั่นคงอยู่แล้ว ในระหว่างลุ่มน้ำเหลือ (ฮวงโห) กับลุ่มน้ำยั่งจี๊อ (ยางจีเคียง) ราวดินแดนที่เป็นภาคเหนือตลอดจนภาคตะวันตกแห่งมณฑลเสฉวนของจีนเวลานี้.....อาณาจักรไทยในยุคดึกดำบรรพ์นี้ ตั้งแยกกันอยู่เป็นเหนือใต้ 2 นคร นครเหนืออยู่ราวต้นแม่น้ำเหลืองมีนามว่า "ลุง" นครใต้อยู่ตรงภาคเหนือของมณฑลเสฉวนทุกวันนี้ มีนามว่า "ปา" และเป็นราชธานีใหญ่ของอาณาจักรไทย ส่วนชนชาติไทยในยุคนั้นยังเรียกกันว่า "อ้ายลาว" หรือ "มุง".....พวกไทย

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 27/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

ก่อนที่ชนชาติลาวจะอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานบริเวณทางตอนเหนือของประเทศลาวในปัจจุบัน การเปลี่ยนจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ในกรณีของไทยและลาวเกิดขึ้นด้วยเหตุอย่างน้อย 3 ประการ ประการแรกคือมีข้อมูลหรือหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าคำอธิบายเดิมไม่น่าเชื่อถือ ประการที่สองเกิดจากการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ประวัติศาสตร์ และประการที่สามคือเห็นถึงประโยชน์ซึ่งจะเกิดขึ้นจากคำอธิบายใหม่ แต่โดยมากแล้วมักจะมีเหตุประการที่สามเป็นตัวนำ และมีเหตุประการแรกเป็นตัวสนับสนุน

ในกรณีทั้งของไทยและลาว การเริ่มต้นเรื่องด้วยการเล่าว่า คนไทยอยู่ที่นี่/คนลาวอยู่ที่นี่ นั้น โดยปริยายเท่ากับการประกาศถึงความเป็นเจ้าของดินแดนที่เป็น ประเทศไทย/ประเทศลาวในปัจจุบันมาตั้งแต่แรกมีมนุษย์อาศัย [18] ซึ่งจะเป็นเหตุให้สามารถอ้างความเป็นเจ้าของความเจริญ รุ่งเรืองทั้งปวงซึ่งมีในดินแดนที่เป็นประเทศไทย/ประเทศลาว ในปัจจุบัน อันมีมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

อย่างไรก็ดี ในกรณีของลาวยังมีประโยชน์อีกข้อหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นจากการเริ่มต้นประวัติศาสตร์อย่างใน *ปะหวัดสาดลาว* คือ การพ้นออกจากการครอบงำทางความคิดทางประวัติศาสตร์แบบไทยที่ปรากฏอยู่ใน *พงศาวดารลาว* (เกี่ยวกับเรื่องนี้ ดู Chalong Soontravanich, 1999: 11–15.)

ทั้งหลายนี้ ทำนองเดียวกับการเปลี่ยนจุดเริ่มประวัติศาสตร์ของกัมพูชา

ตะวันออกได้มาตั้งบ้านตั้งเมืองทางลุ่มน้ำยั่งจี๊อขึ้นหลายเมือง และตั้งนครเป็นราชธานีลงแห่งหนึ่งมีนามว่า "ยิ้ว" หรือ "เงี้ยว" อาณาจักรไทยมุงในยุคโบราณประวัติจึงมีนครใหญ่อยู่สามนคร นครปาเป็นนครที่มีอำนาจราชศักดิ์ยิ่งกว่านครอื่นๆ" (ขุนวิจิตรมาตรา, 2518: 9–13).

[18] นอกจากการแสดงความ เก่าแก่/ยาวนาน/โบราณ ด้วยการกล่าวถึงการค้นพบโครงกระดูกมนุษย์ซึ่งมีอายุประมาณ 4 – 5 แสนปีแล้ว *ปะหวัดสาดลาว* ยังกล่าวถึงการค้นพบฟอสซิลกระดูกไดโนเสาร์ที่แขวงสะหวันนะเขตด้วย (สุเมถ โพธิสาม และฆูไอ ผูมมะจับ, 2000: 2.)

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 28/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

บรรณานุกรม

ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. 2518. **แบบสอนอ่านสังคมศึกษา ชุดเสริมประสบการณ์สังคมศึกษา เล่ม 2 ชั้นประถมปีที่ 2**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

จิตร ภูมิศักดิ์. 2547. **สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยศรีอยุธยา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. 2506. "คำนำภาคที่ 4" ใน **ประชุมพงศาวดารเล่ม 3**. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.หน้า 133–149.

ด็อดด์, วิลเลียม คลิฟตัน. 2520. **ชนชาติไทย**. แปลและเรียบเรียงโดยหลวงนิเพทย์นิติสรรค์ (ฮวดหลี หุตะโกวิท). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

"ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ" 2512. ใน **ประชุมพงศาวดาร เล่ม 45**. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา. หน้า 132–240.

ทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค), เจ้าพระยา. 2539. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ฉบับตัวเขียน**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

ธิบดี บัวคำศรี. 2 545. "พงศาวดารกัมพูชาที่แปลชำระและที่นิพนธ์เป็นภาษาไทยระหว่าง พ.ศ.2339–2459 กับหน้าที่ที่มีต่อชนชั้นปกครองไทย" ใน สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, บก. **โคลนไม่ติดล้อ คนไม่ติดกรอบ**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 45–87.

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 29/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

ธิบดี บัวคำศรี. 2549. "อุษาคเนย์กับกระบวนการกล่อมเกลาทางสังคมผ่านการศึกษาในระบบ: กัมพูชาในแบบเรียนของไทย" ใน **อุษาคเนย์ในการรับรู้และความเข้าใจของสังคมไทยร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (เอกสารอัดสำเนา). หน้า 198–246.

"พงศาวดารเขมร" 2506. ใน **ประชุมพงศาวดารเล่ม 1.** พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา. หน้า 189–397.

"พงศาวดารเขมรฉบับนักองค์เอง" 2539. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร, บก. **ความยอกย้อนของประวัติศาสตร์: พิพิธนิพนธ์เชิดชูเกียรติศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนักนายกรัฐมนตรี. หน้า 162–172.

"พระพุทธพุกามและพระพุทธญาณ" 2519. **ตำนานมูลศาสนา.** แปลโดย สุด ศรีสมวงศ์ และพรหม ขมาลา, เชิงอรรถอธิบายความโดย ประเสริฐ ณ นคร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.

ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณแปลใหม่. 2550. แปลโดย พันตรีหลวง-เรืองเดชอนันต์ (ทองดี ธนรัชต์). กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา.

วิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์), ขุน. 2518. **หลักไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 7. พระนคร: บำรุงสาส์น.

ศิริพร ดาบเพชร และคณะ. 2547. **หนังสือสาระการเรียนรู้พื้นฐานประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4**. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 30/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

สิลา วีระวงส์. 2539. **ประวัติศาสตร์ลาว.** แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.

สิลา วีระวงส์. 2540. ***ประวัติศาสตร์ลาว***. แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มติชน.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. 2460. **พงศาวดารชุดกระดาษฝรั่งเลขที่ 001.5/4 ราชพงศาวดารกรุงกัมพูชา ฉบับภาษาเขมร**.

ខោល ภุน និងคณៈ. 1997. **សិក្សាសង្គមថ្នាក់ទី 3** [ศึกษาสังคม ชั้นที่ 3]. ភ្នំពេញ: ក្រុះស្ថាន ពោះពុម្ពផ្សាយអប់រំ.

ឈឹម វ៉ាសនា បញ្ញាវិមលោ, ព្រះภิกฺขุ. 2004. **ព្រះរាជដីវប្រវត្តិសម្តេចព្រះសង្ឆរាជគណៈមហានិកាយនិង គណៈធម្មយុត្តិកនិកាយ.** [พระราชชีวประวัติสมเด็จพระสังฆราชคณะมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย]. ភ្នំពេញ: វត្តអង្គប្រិយសិរីមានជ័យ.

ត្រឹង ងា. 1973. **ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ភាគ 1 (ពីដើមដល់ការពោះបង់ក្រុងអង្គរ)** [ประวัติศาสตร์เขมรภาค 1 (ตั้งแต่ต้นจนถึงการละทิ้งกรุงนคร)]. ភ្នំពេញ: (n.p.).

ពង្សាវតារនៃប្រទេសកម្ពុជ [พงศาวดารของประเทศกัมพูชา]. 1952. **ភ្នំពេញ: រោងពុម្ពព្រះបរមរាជវាំង, ព្រះរាជពង្សាវតារខ្មែរ ព្រះមហាក្សត្រសោយរាជ្យសម្បត្តិក្នុងក្រុងកម្ពុជាធិបតីជាលំដាប់រៀងមក.** [พระราชพงศาวดารเขมร พระมหากษัตริย์เสวยราชย์สมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา]. (n.d.). (n.p.).

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 31/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

រស់ ចន្ត្រាបុត្រ. 1998. **ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ (ភាគរឿងព្រេងនិទាននិងតាមរយៈសិលាចារិក)** [ประวัติศาสตร์เขมร (ภาคเรื่องเพรงนิทานและศิลาจารึก)]. Paris: L'Harmattan.

រ. គោវិទ. 1969. **ព្រះរាជពង្សាវតាររបស់ប្រទេសកម្ពុជា** [พระราชพงศาวดารของประเทศกัมพูชา]. បោះពុម្ពលើកទី 2. ភ្នំពេញ: សារម៉ន្ត.

ឡីកែរ, អាដេម៉ារ. 2005. **ប្រវត្តិសាស្ត្រប្រទេសកម្ពុជា ចាប់តាំងពីសតវត្សទី ១ នៃគ្រិស្តសករាជរហូតមក.** [ประวัติศาสตร์ประเทศกัมพูชา ตั้งแต่ศตวรรษที่ 1 ในคริสต์ศักราชเรื่อยมา]. ប្រែសម្រួលដោយ ទេព ម៉ែងយាន. ភ្នំពេញ: មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា.

អេង សុត. 2000. **ឯកសារមហាបុរសខ្មែរ ភាគ 1–2** [เอกสารมหาบุรุษเขมร ภาค 1–2.]. ភ្នំពេញ: (n.p.).

ສຸເນດ ໂພທິສານ ແລະໜູ່ໄຊ ພູມມະຈັນ. ຟອອອ. ***ປະຫວັດສາດລາວ (ດຶກດຳບັນ ປະຈຸບັນ).*** [ประวัติศาสตร์ลาว (ดึกดำบรรพ์–ปัจจุบัน)]. ວຽງຈັນ% ກະຊວງກະແຫລງອ່າວແລະວັດທະນະທຳ.

Au Chhieng. 1953. **Catalogue du fonds khmer**. Paris: Imprimerie nationale.

Chalong Soontravanich. 1999. **Maha Sila Viravong's Phongsawadan Lao (1957): A Reappraisal**. Paper presented to the 7th International Conference on Thai Studies, Amsterdam, 4-8 July.

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 32/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

Chroniques Royales du Cambodge (des origines légendaires jasqu'à Paramaraja 1er). 1984. Traduction and introduction by Mak Phoeun. Paris: Ecole française d'Extrême-Orient.

Cœdès, George. 1989. Essai de Classification des Documents Historiques Cambodgiens Conservés à la Bibliothèque de l'Ecole française d'Extrême–Orient. In **Articles sur le pays Khmer**. Paris: Ecole française d'Extrême-Orient. pp.67-80.

de Bernon, Oliver, Ang Chouléan, Jacqueline Filliozat and Mao Reasey. 1996. **Etat des manuscrits khmer**. Paris: Ecole Francaise d'Extreme-Orient.

Hazra, Kanai Lal. 1986. **The Buddhist Annals and Chronicles of South-East Asia**. New Delhi: Munshiram Manoharlal.

Lafont, Pierre-Bernard. 1965. "Inventaire des manuscrits des pagodes du laos," **Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient** LII, fasc 2: 429-545.

Leclère, Adhemard. 1914. **Histoire du Cambodge dupuis le 1er siècle de notre ère**. Paris: Librairie Paul Geuthner.

Vickery, Michael. 1977a. **Cambodia After Angkor: The Chronicular Evidence for the Fourteenth to Sixteenth Centuries**. Volume I Text. Ph.D.Dissertation, Yale University.

Vickery, Michael. 1977b. **Cambodia After Angkor: The Chronicular Evidence for the Fourteenth to Sixteenth Centuries**. Volume II Annexes. Ph.D.Dissertation, Yale University.

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 33/34

9/30/21, 9:10 PM PDF.js viewer

Vickery, Michael. 1979. The Composition and Transmission of the Ayudhya and Cambodian Chronicles. In Anthony Reid and David Marr (eds.). **Perceptions of the Past in Southeast Asia.** Singapore: Asian Studies Association of Australia. pp. 130–154.

White, Hayden.1983. **Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth–Century Europe**. Fourth Printing. Baltimore: The John Hopkins University Press.

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/10103/9118 34/34